

НАЦИОНАНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ
ФАКУЛТЕТ „ПРИЛОЖНИ ИЗКУСТВА“ - КАТЕДРА „РЕЗБА“

Деница Иванова Дакова

**„Съвременна българска дърворезба в периода 1980 - 2010 година,
състояние и тенденции“**

АВТОРЕФЕРАТ

На
дисертационен труд
за
присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“

Научна специалност: Резба

30.12.2011 – Изкуствознание и изобразителни изкуства

Научен ръководител: Проф. Антон Дончев

София 2015 г.

Обща характеристика

Настоящият дисертационен труд е с общ обем от 370 страници. Разглеждането на темата е разделено в две части, които включват теоретична писмена част и емпирично изследване. Структурирането на текстовата част е организирано в обем от 159 страници, разделени като увод, изложение от три глави с подточки, заключение и обобщаване на анализите. Посочената библиография включва проучени заглавия, от които книги, периодичен печат, албуми, каталози и други източници.

Емпиричното изследване е представено във вид на илюстративно приложение с общ обем от 211 страници и включен CD носител. Категоризирано в 7 тематични части, пряко свързани с разглежданата тема. Разпределението на произведенията представени чрез снимки създава възможност да се разглеждат проявите на съвременната дърворезба в основните ѝ жанрови направления. Посочени са автори, наименования и годишнина на показаните произведения. Приложението съдържа списък на източниците, от които е изведен илюстративният материал.

Увод

В настоящето изследване се разглеждат състоянието и тенденциите при съвременната дърворезба в съпоставим аспект със структурите на художествения, културен и социално-политически живот в България. Обхвата на зададения период е от 1980 г. до 2010 г. За целите на изследването е допуснато разглеждането и анализирането на измененията настъпили при дърворезбата от началото на XX век в десетилетията преди 1980 г. и представяне на най-новите тенденции след 2010 г.

Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е установяването на спецификите в състоянието и тенденциите, които развиват и променят типологичния характер на българското резбарско изкуство в последните тридесет години. Период, в който дърворезбата е утвърдена част от съвременния художествен живот и осъществява категорични граници към два базисни аспекта на развитие – като художествена форма на занаят и официално изкуство.

Развитието на съвременната българска дърворезба през последните години е захранено както от външни фактори с висока променливост, така и от паметта на предходните десетилетия. Днес, стъпвайки върху техникo – технологичните принципи на занаята, дърворезбата намира широко приложение както в ежедневието, така и в многообразният свят на изкуството.

Проследяване процесът на трансформация от класическата занаятчийска форма, която съхранява връзката с националната традиция на отминали епохи и

развитието на нов художествено – съдържателен подход дава основата за теоретичното проучване.

Въз основа на тематични разговори, в предмета на изследване се посочват и анализират критериите отнасящи се към разбирането на художникът резбар за художествено произведение и се доказва развитието на индивидуализма в авторското творчество.

Проследяването на настъпили промени при вътре-жанровите направления под влиянието на външни фактори, дават основание за определяне стойността на съвременния облик на резбарското изкуство и практическото му вписване във визуалната среда. Откриването и анализа на явленията формирали водещата тенденция към осъвременяване очертават цялостната характеристиката на предмета в това изследване.

Цел, проблеми и задачи на изследването

Изследването има за цел да се проследят отразените явления при проявите на утвърдената официална (светска) форма на дърворезба, както и мястото ѝ спрямо българското изобразително изкуство след 1980 година. Нейното вписването в културно - социалната среда на периода и изменението на художествените стойности, с които се означава.

Водещо значение има проучването до колко дърворезбата е съпоставима с налагащите се външни тенденции и влияния. Също определянето на състоянието ѝ на съвременност. Проследяването на значението за връзката между поколенията в отделните десетилетия и анализа на произлизащите от тази закономерност проблеми. Също да се проследи смисловото значение за признаване идентичността на художника резбар, във вид на творец със определен социален статус в зададения времеви период.

Потърсен е отговор отнасящ се към значението на влиянието при съвременните артистични явления създали вкус към масово и елитарно в резбарското изкуство. Смесово обвързани с осъзнатото разпределяне на границата между занаят и изкуство. Въпроси, чрез анализа на които може да се проследи, развие и докаже същността на поставената тема в настоящия дисертационен труд.

Предвид общия обхват на поставената тема, изследването има за цел следните задачи:

1. Проучване и анализиране на съществуващата и достъпна литература свързана с проблемите на художествения занаят дърворезба и официалната форма на резбарско изкуство от началото на XX век до днес;
2. Установяване на трайни и изменени тенденции при вътре жанровите направления на резбарското изкуство през втората половина на XX век и първо десетилетие на XXI век;
3. Установяване принципите за адаптиране на външни артистични явления към художествено-съдържателното развитие при произведения на художници резбари от зададения периода;
4. Разглеждане на актуални примери обвързани със състоянието на резбарското изкуство в периода от 50-те години на XX век до днес;
5. Издирване, документиране и класифициране на съществуващите и достъпни светски произведения в подкрепа на целта на дисертационния труд. Класифицирането е осъществено в групи най-близки до специфичните белези за жанрово разпределяне на произведенията. Включва: а) декоративни съдове и малки функционални обекти; б) резбен релеф; в) дървопластика в цял обем; г) художествено функционални обекти; д) монументална дърворезба; е) дървопластика и функционални обекти от симпозиуми и пленери в България; ж) дипломни проекти на ученици и студенти от специализирани курсове;

Осъществявайки теоретично изследване, емпирично проучване и анализ на състоянието и тенденциите при българската дърворезба за периода от 80-те години

на XX век до края на първо десетилетие от XXI век, може да се отговори, как се означава и реализира днес една класическа ръкотворна форма в света на съвременното българско изобразително изкуството.

Чрез проучване и анализиране на достъпната литература и разговори по проблемите свързани с периода са установени и класифицирани съществуващи тенденции. Събран е фактологичен материал, който дава добра основа за търсената формулировка по темата на дисертационния труд.

Методика и основни подходи

При задаването на темата в дисертационния труд са заложили две основни направления за анализ – състояние и тенденции. Обобщаването в тези два аспекта на изследване се отнасят до всички видове реализации на резбарското изкуство, които се установяват трайно през годините.

В обекта на изследване се включва разглеждане на декоративната функция при светската резба в синтез с обществени и култови сгради, значението на уникалния обект представян в художествени изложби и симпозиуми, измененията при традицията в занаята дърворезба.

Въпросите поставящи изследователските задачи са разгледани и анализирани в тематично обособени части разделени в три основни глави. Включва се културно-исторически преглед на десетилетията преди 1980 г., развитието на основните жанрови направления в периода от 1980 г. до 2010 г. и новите прояви в резбарското изкуство от първата половина на второ десетилетие от XXI век.

За определянето на състоянието в контекста на съвременното ключово значение имат процесите в българското изобразително изкуство и художествено-образователните структури от предхождащите няколко десетилетия спрямо зададения период. На първо място това търсене изисква културно – исторически подход, особено при установяването на социалната среда в която се развива

художникът резбар. Трябва да се вземе под внимание политическата обстановка в България между 1944 г. и 1989 година – силен и специфичен етап за развитието на приложно-декоративните и монументално художествени форми. Също процесът на демократизиране, който се отразява пряко на художествените практики и културни модели в периода след 1989 г. Чрез прилагането на този метод могат да се очертаят тенденциите за следващите десетилетия от зададената времева рамка. По способът за сравнителен анализ на получените резултати ще могат да бъдат съпоставени темите и явленията запазващи актуалност за целия период.

Оформянето на задачите в дисертационният труд е изградено на база разглеждане на процесите настъпили при установяването и развитието на дърворезбата като самостоятелна форма. За доказателствен материал ни служи отбелязването на определени примери в подходите при формообразуване и резултата в публично достъпни произведения от последните тридесет години. Използването на атрибуционен метод и стилев анализ позволява проучване и описване на характерните белези при разглежданите произведения. Класифицирането на примерите се осъществява в приложение-албум съдържащ визуален материал, в допълнение на основните проучени художествено-творчески направления.

При проучването на събрания фактологичен материал се очертават проблеми и тенденции присъстващи в трите десетилетия от 80-те години на XX век до началото на XXI век. Установяването им изисква през целия етап на работа аналитичен подход, чрез който да бъдат направени необходимите обобщения в края на всяка от главите на дисертационния труд.

В настоящото изследване се включва разглеждането на художествена критика в опит да се даде оценка на проучения материал. Трябва да се уточни, че подобен поглед е необходим, защото отразява една емоционална гледна точка, свързана с естетическата представа за обектите и художествените процеси имащи пряко отражение върху тях.

Друг съпътстващ принцип за оформянето и доказването на тезата е метода на емпиричното изследване, чрез експертна оценка от страна на утвърдени художници – резбари, изкуствоведи, преподаватели, специалисти работещи в областта на приложните изкуства. Взето е под внимание също и отношението на обучаващи се студенти, който на свои ред ще формират най-младото поколение практики.

Осъществяването на този материал ще допълни описаните до момента данни за дейността на съществуващи автори и ще помогне при анализиране на подходите в новите им творчески търсения. Дава яснота за значението на съществуващи тенденции и вписването на резбарското изкуство в съвременната визуално-артистична среда.

Обхвата на зададената тема за дисертационен труд е с изключително голям диапазон по отношение на стилово, образно-пластично и социално развитие на съвременният облик на дърворезбата. Значението за традиция и приемственост в процесът на актуализиране, създава възможност за преразглеждане на установените рамки, чрез които се описва тази художествена форма. Съпоставката на резбарското изкуство с други артистични практики ще спомогне за определянето на цялостното състояние. Ще определи нуждата за разграничаване от типизираните проявите на функционална приложност и доближаването до осъзнатата връзка в значението на съвременност и идентичност на художника резбар.

Историография

Темата на дисертационния труд *Съвременна българска дърворезба в периода от 1980 г. до 2010 г., състояние и тенденции* се обвързва с широк диапазон от възможности за подход на изследване. Съдържа множество конкретни аспекти от историческа, художествена и социална теоретична гледна точка.

Разглеждане, анализ и оценка за състоянието на българската дърворезба в периода до 1989 г. е тема последователно проследена през годините в периодични публикации и научно-литературни издания. Благодарение на изследванията на Асен Василиев, Димитър Друмев, Валентин Ангелов, Венета Иванова, Маргарита Коева, Виолета Василчина, Иванка Гергова и др., ние имаме богата фактологическа и семиотична база за сравнение.

Историческото развитие на резбарското изкуство и класифицирането на посочени от тях произведения поясняват възможностите на приложение - мястото на дърворезбата в ежедневието и съпоставянето с останалите видове в българското изобразително изкуство до настъпване на социално-политическите изменения в държавата. Осъществени анализи с такъв характер имат основно смислово значение в определянето на посоката при настоящето изследване.

Всички проучени материали от тези автори създават възможност за обобщаване на културно-историческите, стилови и образно-пластични аспекти преминали в процеси, които формират резбарството в изкуство. Цялостни изследвания за състоянието и развитието на тази визуално-пластична форма в периода след 1989 година до днес липсват.

Съществува ограничен фактологичен и архивен материал, който засяга определени части от проблемите на българската дърворезба. Намират се интересни публикации по темата в отделни издания на периодичния печат, каталози от изложби и снимков фонд към СБХ. Анализите, които присъстват в посветените публикации се явяват обобщена информация на една отминала изложба, конкурс или година, свързани с приложните изкуства в България и в редки случаи резбарското изкуство.

В този ред са любопитни изследванията на Виолета Василчина, която последователно проследява изявите на част от българските приложни художници, анализира резултатите обективно и ги поднася на широката публика. В издания като списанията „Промислена естетика/Декоративни изкуства“ и „Изкуство“ , също съвременни книги и каталози свързани с темата за приложни и декоративни

изкуства. Също публичните доклади от конференции (В.Търново;Трявна) на В.Ангелов свързани с анализ на съвременният резбен иконостас и преотначаването на традицията в българската дърворезба.

Неоспорим е приносът на изследванията, касаещи българската дърворезба до 90-те години на XX век, но за периода на съвременност липсват цялостно очертани позиции и научен интерес в българското изкуствознание. Биографични и ретроспективни издания от последните години посветени на изявени имена художници резбари като Х. Бараковски, П. Кушлев, К. Цанев и А. Дончев, обогатяват вече съществуващия материал за периода до края на XX век.

След 2000 г. отношението към приложните изкуства и в частност дърворезбата е изместено от нови и актуални артистични практики. Такива, които се обвързват с процесите на демократизация в българското изобразително изкуство и нямат утежнено утилитарно минало.

Всички публикувани материали до този момент описват *съвременния* характер на дърворезбата, като се придържат основно към темата за официализацията и пътя на този занаят в изкуство.

Нов поглед върху темата въвеждат изследванията от последните няколко години на Вероника Якимова и Николай Златанов. В своите докторски дисертации и публикации те логично допълват липсващи позиции, особено за периода след 1960 година. Разработените теми обхващат обособени проблеми, свързани с образа на човешката фигура в дърворезбата, както и влиянието на техниките и технологиите върху подходите към художествената форма от дърво.

В тези материали присъства подобрена и класифицирана биографична информация за автори и техните произведения. Проследяването на фигуративният образ в стилистиката на резбарското изкуство се оказва, не достатъчен аспект за разглеждане на тенденциите свързани с изменението на цялостната му типология. В контекста на съвременност характерът на тази художествена форма преминава

към нефигуративност и търпи изменения под влияние на други артистични практики, процес който не е проследен.

Търсенето на нови принципи за работа относно обработката на дърво и пластичната интерпретация на материала са широко застъпени в работата на художника-резбар. С настъпването на XXI век трайно се установяват нови възможности, от които съвременният творец се възползва пълноценно изграждайки своите творби. Така въпроси около технико-технологичните прийоми остават отворени и търпят разглеждане напред във времето.

Относно изменението на художествения образ и процесите при формообразуване трябва да се вземе под внимание, че за дърворезбата днес няма практически граници. Основното ѝ състояние се определя от търсене, свързано с възможността нейният облик да бъде обогатен, развиван и вписан в социално-културните модели на времето. В този ред настоящите изследвания и публикации не изчерпват темата, а поставят начало за нови идеи на тяхното разработване.

При проучване на издадената литература, засягаща периода от 1980 г. до 2010 г. е установено, че тя е непълна и не обхваща цялостната реализацията в основните жанрови направления на резбарското изкуство.

Проведени разговори с автори, активно работещи в областта през последните 30 години, допринасят за оформянето на научния текст. Благодарение на дългогодишния си практически опит всеки от тях дава оценка за състоянието и тенденциите при дърворезбата от периода. Създава яснота в осмислянето на процеса за практическо разделяне между формата на художествен занаят и изкуство.

Актуалност и необходимост от изследване на темата

Поставената тема се обвързва с времева рамка, която обхваща периода на съвремие и актуалните социално-културни процеси отразени в българското изобразително изкуство. Липсата на цялостно проследяване в развитието на дърворезбата и голяма част от други видове декоративни или декоративно-приложни художествени практики определя разглежданата проблематика като актуална и полезна.

Настоящото изследване допълва вече съществуващи анализи и пояснява процесите настъпили при вътрежанровите направления под влиянието на външни исторически явления, характерни за периода след 1990 г. Допринася за определянето на смисловото разделение между формата на занаят и изкуство при дърворезбата, като проследява тенденциите имащи пряко влияние за развитието на двете художествени практики. В изследването се съпоставят основните стойности в състоянието и на двата аспекта на артистична проява.

Важността при проследяването на нови и актуални тенденции в отделните десетилетия от разглеждания период, доказателствата от изводите и същността на поставените задачи има свой значим принос към научната историография. Развитието на поставените проблеми имат актуална стойност за резбарското изкуство, като част от визуално-пластичните изкуства в България.

Посредством преглед на проучената литература, произведения, посещения на изложби и разговори с художници резбари се доказва твърдението за обща тенденция, която се обвързва със стремеж към осъвременяване на художествено-творческия процес и вписване на дърворезбата в демократизираните процеси, настъпили при българското изобразително изкуството в периода след 1989 г. до днес.

Структуриране и съдържание на дисертационния труд

Поставената тема е организирана в три основни обособени части във вид на отделни глави. Съдържанието на текстовата разработка следва хронологично поставените проблеми във времевия диапазон от началото на XX век до днес.

Необходимостта да се разгледат десетилетия преди 1980 г. имат смислово значение за откриване на началните процеси пряко свързани с поставените задачи за анализ към зададената историческа рамка на дисертационния труд.

Във всяка от частите се проследяват основните аспекти от предмета на темата – състояние и тенденции при българската дърворезба. Присъстващите и описани примери за произведения, технологичен процес и значението за ролята на художникът резбар разгледани в отделните десетилетия, служат за допълване на зададената тема.

Поставяните примери не изчерпват обхвата на художествено творчески подходи при различните автори или обществено достъпни произведения. Не трябва да се разбират като корективи за разглеждания период, подборът им е осъществен на база представителна извадка от изложби, обществени архитектурни пространства, музейни експонати и др.

Глава I

Културно – исторически предпоставки за формирането на дърворезбата като официална форма на изкуството в България

В първа глава се проследява възникването и развитието на нова стилистика, методи на приложение и основни социални предпоставки за изучаването и реализацията на дърворезбата като част от съхранените традиционни художествени практики и преминаването им в обосновани форми на официално изкуство.

В периода от средновековие до XX век дърворезбата се свързва пряко с занаят и предавана през поколения силна традиция, в един от най – изявените примери за пластично изкуство в България. Практика обвързана с вярванията, обредите и обичаите на българина, съпътстващи неговият бит и ежедневието, съхранил неговия мироглед и фолклор. Естетиката на тази многовековна традиция се запазва и развива през различни социални, икономически и исторически периоди, отстоява своето място и през XX век се превръща във форма с актуално звучене.

Приетото определение за занаята дърворезба, само по себе си носи значението на изрязване, отнемане от материала или художествена обработка на дърво с различни мотиви и изображения. В това определение пластичният език се обвързва пряко с ръчното изготвяне на предмети и тяхната декорация, украса и реализация.

Опита да излезе от класическата си приложимост се формира основно от академичният подход, предаващ различно отношение към българските приложни изкуства. Подготвените художници по приети европейски художествени модели и образователни структури датирани от 70-те години на XIX век до 30-те години на XX век , преосмислят основите представи и разбирания по отношение мястото на занаятчийските форми в България. Този процес очертава един от най – изявените проблеми в резбарското изкуство, изменението при приемствените връзки между поколенията. Предаването на практически умения е един от водещите показатели

за развитието на занаята дърворезба у нас. Изменението започва от началото на миналият век с прилагането на дърворезбата към нуждите на индустриалното производство и официализирането ѝ в образователната система. Етап, в който се прекъсва родовата приемственост и се развива нова естетика в пластичният език на дърворезбата.

През този период от време българската резба намира широк отзвук в производствената среда на мебелната промишленост, а тиражирането на битови предмети за масово и серийно производство поражда тенденция към осъзнато разпределяне ролята на занаят и изкуство. В този смисъл занаятчийските или манифактурни опити, намират широк спектър за изразяване без да бъдат намесвани в художествено – творческите търсения на художникът – творец.

Академично подготвените художници резбари създават тенденция към отдръпване от стилистиката на до възрожденската традиция като се включват в осъществяването на ново структуриране на художествения живот. През 30-те години на XX век се дефинира идеята за единен национален стил, който приобщава приложно-декоративните изкуства към архитектурата от периода. Дърворезбата е сред първите видове в българското изобразително изкуство възприемащи този културно-исторически модел.

Така организирано резбарското изкуство не служи само на монументалния си характер пряко свързан с храмовата архитектура, а се разгръща и реализира като форма със светско значение. Посока на реализация, която очертава тенденция към изменение на монументалния характер на това изкуство.

В средата на 40-те години така наречения академичен художествен модел е напълно възприет и спомага за формирането на необходима терминология, която да разпределя видовете в българското изобразително изкуство. Най-общо художествените занаяти преминали в официални форми попадат под названието приложни или приложно декоративни.

В исторически план в периода се променя социално-политическата организация, което има пряко влияние върху организацията на художествения живот. Структурите на културата и изкуството са важна част за целите на новата политическа идеология, която цели достъпност в предаването на информация, чрез средствата на художественият език и масов образ. Създава се тенденция към типизиране на визуалната среда.

Дейността на приложните изкуства, в това число и резбарството като художествена практика се разгръща във всички форми на приложение. Това от своя страна довежда до създаване на богато жанрово разпределение при видовете реализирани произведения от периода. Изменя и създава нови тенденции в отделните категории на реализираните произведения.

Възможността за синтез между видовете в изкуството извежда дърворезбата до художествено направление с водещ характер в естетизирането на обществени архитектурни пространства. В периода от 60-те години до средата на 80-те години на XX век се създават едни от най-емблематичните примери за светска монументална дърворезба. През този етап съществува класов подход при изграждането на сюжетните схеми на произведения и синтетични образи, за специфичната монументалност и епизация на изображенията. Тенденция, която не оказва дългосрочно влияние върху резбарското изкуство. Важно за периода от 1950-та до 1980-та година е факта, че дърворезбата навлиза в общественото пространство и се доближава до понятието публично изкуство.

Разглеждането на историческата характеристика в периода от първите десетилетия на XX век има ключово значение за установяването на тенденция, която съпътства резбарското изкуство до днес. Определена като стремеж към осъвременяване и адаптация на творческия подход независимо от изменението на културно-социалните аспекти на времето.

Поставени цели на изследването в тази глава е:

1. Разглеждане на връзката между европейските влияния в образователната система свързани с формирането на нов образ при традиционните художествени занаяти в България;
2. Разглеждане на връзката между европейските стилони влияния върху българската индустриализация и проявите на дърворезбата през първата половина на XX век;
3. Установяване на влиянието на академичният модел върху резбарското изкуство и анализиране на състоянието при развитието на жанровете му в периода;
4. Проучване на художествените явления, установени в българската образователната система, чрез сходства с художествени практики и културно-социални модели през разглеждания период.
5. Представени са исторически и социално-културни фактори, които имат пряко влияние върху процеса на осъвременяване;
6. Набелязани са най-общо примери, които дават ясна характеристика за периода;
7. Обособяване на жанровата класификация с цел въвеждане на новите тенденции;

Глава II

Определяне на процесите в българските художествени практики и влиянието им върху дърворезба в периода 1980 – 2010 година

Разработването на втората част от теоретичното изследване разглежда пряко характеристиката на зададения времеви период в отделните социално-исторически предпоставки на всяко от десетилетията. Следва се установената тенденция за резбарското изкуство от първата част, която се обвързва със стремеж към адаптиране на художествено-творческия процес спрямо културните модели на съвременното. Представена е основата на теоретичното изследване, резултатите от него в обхванато представяне на проблема. В този етап се фиксират основните цели и се търси актуалността на темата.

Времевия обхват на поставената тема се свързва с появата на различни постмодернистични художествени практики, които спомагат българското съвременно пластично изкуство да се развива в ново експериментално поле.

Динамиката на художествените процеси дават отражение върху резбарското изкуство през периода.

В периода до края на 80-те години на миналия век в художественият живот присъства ясна приемственост на художествените практики от предходните десетилетия. В опит да осъвременяват дърворезбата художниците резбари разработват произведения, които могат да се разбират както в по-комерсиалната насоченост, така и да се противопоставят на такъв тип направление.

Запазва се тенденция към развиване на вече познати теми от предходните десетилетия, но в духа на нова авторска интерпретация.

Интересен аспект е значението на личното авторско търсене, което през последните тридесет години се изменя от поставените връзки с определени

институции, групи или архаични разбирания за художествено-творческия процес. Примери за това срещаме при художествената мебел, дърворезбата с монументален характер и най-вече при самостоятелните пластични резбени пана и обемни пластики.

Стилистичната промяна на пластичните стойности при дърворезбата от периода се извежда до по-чисти, едри и лишени от орнаменталност произведения. В тези случаи цялостното въздействие на пластичното оформление е по-близко до тенденции породени в художествените направления скулптура и промишлен дизайн, отколкото да се свържат с разбирането за декоративно приложение. Тенденцията, която подхранва такива възгледи се свързва с осъзнатия стремеж на художникът резбар за отдалечаване от декоративността като белег при новосъздаваните резбарски произведения.

Десетилетието на 90-те години на XX век се характеризира с нови демократични и социални промени за постсоциалистически страни като България. Развиването на технологиите влияят пряко на всеки аспект от ежедневието. Практически съществуват взаимовръзки между новите технологии и културното развитие на всяка държава.

Проявите на не традиционни художествени практики и трансформиране на институционалните рамки, бележат развитието на всички художествени форми в периода от последното десетилетие на XX век. Преосмисля се значението на унаследяване в художествено-творческата практика и излизане от действително затворената територия за разбиране на процесите свързани с изкуство.

Социалната обусловеност при визуалното изкуство от периода разчупва догматичните представи наложени от предходните десетилетия. Появата на авангардна и концептуална рефлексия, засилва индивидуалният подход на авторско мислене.

Изтласкването към неформални художествени прояви, разгръща авторските подходи към експериментиране. Такова, към каквото се причисляват не само

индивидуалните творческо-естетически разбирания, но и тези случаи, при които представянето им търси нова среда. Места за изява извън познатите до този момент секционни или друг тип тематични прояви, излъчвани от водещи институции като СБХ, например.

Типизирането на явленията като ново/старо или художествено/нехудожествено е обект на тенденция продължаваща до края на първото десетилетие от XXI век. В опит да намерят комуникативна връзка с изискванията на времето, приложните изкуства недвусмислено изменят смислово-съдържателния си характер, заемайки разнообразни художествени модели от актуалните артистични практики. Без да обезличава връзката с традиционно познатите подходи към материала и методи за обработка на дърво, резбарското изкуство допуска в процеса на утвърждаване към съвремие нови технологични средства за изразяване и формообразуване.

Проявите на дърворезбата извън примерите обхващащи пряко нейната приложимост към определена среда имат своето развитие в периода. Обхватът на разбирането към уникалната художествена форма се осъществява в тенденция различна от модела за масов вкус. Обвързва се единствено с естетиката на самостоятелен обект, обхващащ индивидуалното авторско търсене за периода. Отдалечаването от познатата в предходните десетилетия институционална зависимост, обръща резбарското изкуство към нови значения характерни за визуалните изкуства от това десетилетие. Отбелязването им се осъществява чрез не многобройни, но интересни самостоятелни изложби в периода.

В процеса на изследване се установява, че поколението, което започва своята професионална реализация през 90-те години на XX век, обгръща изцяло идеята за нова художествено творческа смислова връзка към аспектите на съвремие. Осъзнатото пренебрегване на традиционните подходи за работа и резултатността от нови технико-технологични възможности формира до голяма степен визуалният образ на резбарското изкуство в периода. Процеса е изразен в търсене на съпоставка между материалност и нематериалност при създавания пластичен

обект. Развиването на художествена естетика при резбарството е в противоречие с познатите до периода принципи за работа, променя се творческото мислене и респективно мястото на произведения от този тип в социалната среда на изкуството.

Този интерес е в основата на тенденция за резбарското изкуство, която се обозначава с условно обезличаване значението за унаследяването на традицията като фундамент. Тенденция, която категорично цели да утвърди смисловото разделяне на занаят и изкуство, както и разграничаването на голяма част от произведенията на съвременното резбарското изкуство от утежненото определение приложно- декоративно.

Поставени цели на изследването в тази глава е:

1. Връзката между навлизането на нови художествени практики с формирането типологичния характер на резбарското изкуство в периода;
2. Установяване степента на външно влияние върху резбарското изкуство и анализиране на състоянието при развитието на жанровете му в периода;
3. Проучване за нарастването на творческата ролята на художникът резбар, чрез сходства с художествени практики и културно-социални модели през разглеждания период.
4. Представени са исторически и социално-културни фактори, които имат пряко влияние върху процеса на демократизиране за българското изобразително изкуство;
5. Представени са най-общо примери, които дават ясна характеристика за периода;
6. Обособяване и въвеждане на новите тенденции отразени в жанровата разновидност на резбарското изкуство от периода;

Глава III

Българско резбарско изкуство след 2010 година

В последната глава от изследването са разгледани общо състоянието и процесите на трансформация създаваща различни тенденции при новите творчески търсения на художниците резбари. От активно работещи в периода до най-младото поколение, които представят резбарското изкуство след 2010 г.

Художествените практики в периода съществуват в балансирана връзка помежду си и в диалог с визуалната среда. От историографска позиция определянето на видове и систематизирането в групи при създаваните произведения се преобразува в формална система, която губи своята ефективност. Утилитарността като белег преминава към окачествяването на художествени обекти от сферата на дизайн практиката. Границата между изящни и приложни форми е маргинална и се свързва с отминаване на историко-културен период за българското изобразително изкуство. В хода на непрестанно експериментиране постепенно се изменя социалния статус и историческа перспектива на художественото произведение определяно най-общо до момента като приложно-декоративна форма.

Младите поколения художници резбари са с изменена естетика към унаследяването на подходите в работата и при визуално-образния език. Творческата им мотивация се ръководи от търсене и експериментално интерпретиране на съществуващи образци. Разбиране подчинено на съвременните културно –социални връзки. Широкото застъпване на това явление е сред най-важната им мотивация да се отграничават от терминологичните рамки наложени в предходните десетилетия. Намират път към концептуалното, абстрактното, минималистичното и авангардното в изразяване на своите идеи. Този процес създава вкус към търсене на ново и актуално звучене в художествено-творческия процес на резбарското изкуство. Дървопластиката в различни вариации става водещо направление за периода от последните десет години. Тази жанрова форма

позволява адаптиране на различни външни художествени модели към резбарското изкуство. Процес на осъзнат избор, който обогатява резбата, но не я лишава от връзка с традицията на отминалите десетилетия.

Преминаването към нефигуративност се очертава във вид на стилистика и доближава произведенията на младите художници резбари до останалите видове в българското изобразително изкуство. Резултата от творческият процес в резбарското изкуство от периода е значително изменен и двусмислен, рационализирането му променя представата за автор и произведение. Нефигуративните произведения се съотнасят към абстрактно изразяване в опит да бъдат разглеждани като съвременни. Липсата на антропоморфен изобразителен прочит или декоративен характер не ги лишава от художествена стойност, точно обратно - доближава създаването към контекста на актуалната визуално-артистична среда. В периода след 2010 година тази тенденция се превръща в състояние за резбарското изкуство и отново подчертава разграничаването от занаята дърворезба и традиционното разбиране за художествено-пластично изразяване.

В съвременен аспект определението приложно е не съвместимо с проявите на това поколение художници. Те осъзнато се дистанцират от класическите жанрови направления в резбарското изкуство, а субективността към обектите и тяхното пластично изобразяване, еklekтичното мислене и размиването на критериите за оценяване са довели до значително изменение в типологията му.

Чрез представяне на обобщена информация събрана след разговори с художници резбари е представен социологически прегледна зададения период. По този принцип ще се даде по-голяма яснота за настъпилите изменения в типологията на резбарското изкуство. За вписването му в визуално-артистичната среда или смисловото му означаване като артистична форма в периода.

Поставени цели на изследването в тази глава е:

1. Представяне на трайни тенденции при формирането на измененията в типологичния характер на резбарското изкуство от периода;
2. Посочване на състоянието и развитието на жанровете разновидности в периода;
3. Проучване за ролята на резбарското художественото произведение в културно-социални модели през разглеждания период;
4. Представяне на събрани социологически данни за периода;
5. Представени са най-общо примери, които дават ясна характеристика за периода;

Заклучение

След проведеното проучване и анализ насочен към състоянието и тенденциите в българската дърворезба за периода след 1980 г. се установява кои процеси са навременни и имат смислово значение за развитието на тази художествена форма. Наблюдението върху събрания и проучен материал показва развитието на процесите, отразени в типологията на съвременната българска дърворезба в период от три десетилетия. Проследяването и установяването на тенденции отнасящи се до измененията във вътрежанровите категории на тази художествена форма, дават ясна обосновка за тематичните посоки на нейното развитие и състояние. Съпоставянето на основните ѝ стойности – функционална и пластична характеристика спрямо историческите различия във времевия период, определя разглежданата тема като актуална и полезна.

В заключение на настоящото изследване се отбелязват следните изводи:

- Връзката между европейските влияния и тенденции навлезли в образователната система служат за основа на официализацията и трансформирането на традиционните художествени занаяти в България;
- Влиянието на академичният модел в българското изобразителното изкуство характеризира формирането на дърворезбата в светско изкуство;
- Съществува последователна периодизация при обособяване на отделните жанрове в развитието на резбарското изкуство;
- Съществуват трайни тенденции при вътре жанровите направления на резбарското изкуство от втората половина на XX век и първо десетилетие на XXI век;
- Присъствието на нови и актуални художествени явления, както и външни социални фактори имат пряко влияние върху пораждането на нови тенденции в отделните десетилетия от разглеждания период;
- Качеството на стилистиката и развитието на художествено-творческия процес се определя чрез различните методи на приложение и лична преценка на авторите в зададения период;
- Във всяко от разгледаните десетилетия съществува предпочитание към жанрова еднопосочност;
- Резбарското изкуство е пряко зависимо от формираните тенденции при технико-технологичните средства през периода и се отразява върху процеса на формоизграждане;
- Трайността на тенденциите определят състоянието и смисловото означаване на дърворезбата във всяка проява и реализирани произведения;

Принос на изследването

1. Дисертационният труд въвежда в информационен материал, който разширява познанията върху резбарското изкуство в България;
2. Разглежданата тема допълва липсата на изследвания свързани с процеса на осъвременяване на дърворезбата като част от визуално-пластичните изкуства в България след 1989 г.;
3. Характеризира смисловото разделение между формата на занаят и изкуство при дърворезбата, като проследява тенденциите имащи пряко влияние за развитието на двете художествени практики;
4. Проследена е ролята и значението на държавните институции и прякото им влияние върху социалното място на резбарското произведение;
5. Направен е цялостен обзор на съществуваща литература свързана с темата на изследването;
6. Представя се преглед на разнообразни външни художествени явления и влиянието им върху резбарското изкуство от периода;
7. Включва разглеждане на произведения, които не са били обект на друго научно изследване;
8. Текстът на дисертационният труд предлага в приложение богат илюстративен материал върху историческото развитие на резбарското изкуство;

Приложимост и полезност

Настоящият дисертационен труд би бил полезен на студенти от специалностите „Резба”, „Изкуствознание” и „Културология”, както и на художници и изследователи в областта на приложните изкуства. Чрез текста и приложените илюстрации могат да се запознаят с важни моменти от историческото и социално развитие на дърворезбата в контекста на съвременна художествена практика.

Публикации по темата на дисертацията

1. „Функционални предмети от периода на 70-те години на XX век – не отминаваща тенденция при българската дърворезба.“
Научна Конференция НХА на тема: Проблеми и перспективи пред съвременния дизайн и декоративно приложните изкуства, С. 2012;
2. „Тенденции предхождащи съвременната българска дърворезба преди 1980г.“
Научна конференция на факултет за приложни изкуства, НХА, 2012
3. „Особености на пластичния език от нефигуративен характер в съвременното резбарско изкуство“
Сборник материали от докторантска конференция 2013 в НХА, С.;
4. „Опит за анализ на състоянието и тенденциите в съвременната българска дърворезба“
XII Изкуствоведски четения, Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2014, С.(под печат);

Резюме

Докторантският труд разглежда различни аспекти от исторически, социални и културни процеси, които имат пряко отражение върху състоянието на резбарското изкуство в България. Въз основа на проучения материал се установяват кои външни художествени явления имат връзка с създаването на трайни тенденции, изменящи типологичния характер на дърворезбата.

Направен е опит за сравнителен анализ, който свързва българската дърворезба със западноевропейските художествено-образователни модели в началото на XX век. Проследени са процесите, свързани с индустриализацията и типизирането на дърворезбата в приложението ѝ към производството и архитектурата през периода. Представена е съпоставка на дейността между академично подготвени художници резбари и занаятчии.

Настоящото изследване описва визуално-пластичния образ и творчески път на резбарското изкуство след 1980 г. Проследени са практическите прояви на художници резбари от периода, които не отговарят на характеристиката на понятието дърворезба. Разглежда се взаимодействието между подборът в тематичните направления и разбирането на художникът резбар към общите проблеми на времето. В подхода към изобразяване се откриват сходства и различия с други художествени видове. Установена е практическата връзка между изборът за художествено-творческият подход при резбарското изкуство и преосмислянето на примери от националното ни наследство, архитектурни тенденции и разнообразни съвременни практики, които променят установените конвенции на създаване, представяне и продуциране на реализираните произведения.